

HAMURENDAR

Í STAÐANAFNASKRÁM við Landnámu, Íslendinga sögur, biskupa sögur, Sturlungu og annála í Íslendingasagnaútgáfu Guðna Jónssonar (Íslendinga sögur, nafnaskrá, Rv. 1949; Annálar og nafnaskrá, Rv. 1948) verða fyrir eftirtalin nöfn með *Akra-* eða *Akr-* að fyrra lið:

(1 a) Akrafell, Akranes, Akratunga;

(1 b) Akrey, Akreyjar, Akreyrr, Akrhöfði.

Í sömu skrár eru þessi nöfn með *Fagra-* eða *Fagr-* að fyrra lið:

(2 a) Fagrabrekka, Fagradalr (víðar en á einum stað á landinu), Fagradalsá (tvær samnefndar), Fagraskógafjall, Fagraskógur (-skógar; tveir bæir), Fagratunga (í Noregi), Fagravík;

(2 b) Fagrey.

Ekki hefur verið hugað að því hvernig þessi nöfn eru stafsett í handritum þeirra sagna sem þau koma fyrir í, en umræddir nafnliðir eru í samræmi við nútímamyndir nafnanna, sem þó hafa *Akur-* og *Fagur-* í stað *Akr-* og *Fagr-*.

Í fljótu bragði mætti ætla að hér væri um tvenns konar samsetningar að ræða í hvoru tilviki (1 og 2), þ. e. a. s. að í 1 a væru eignarfallssamsetningar og í 2 a lýsingarorðssamsetningar, en í 1 b og 2 b stofnsamsetningar. Flokkun nafnanna vekur þó grunsemdir um að svo sé ekki eða þurfi ekki að vera: Síðari liður allra nafnanna í 1 b og 2 b hefst á sérhljóði eða *h* + sérhljóði, en þvílíkir liðir eru engir í flokkunum 1 a og 2 a. Nöfnin í 1 b og 2 b geta því verið sams konar samsetningar og nöfnin í 1 a og 2 a, en sérhljóðsending fyrri liða hefur þá fallið niður við samkomu sérhljóða í samræmi við kunnar reglur.

Til samanburðar skal hugað að bæjarnafninu *Hamraendar*, sem þannig er stafsett í síðarnefndu nafnaskránni hér að ofan.

Bæir með þessu nafni hafa verið nokkrir á landinu, og eru fjórir nefndir í a. m. k. 23 heimildum sem prentaðar eru í Íslenzku fornbréfasafni (DI) — sumir oftast en einu sinni í hverri. Elsta heimildin, ef miðað er við ritunartíma bréfs eða bókar — eða forrits, ef um stafréttar uppskriftir er að ræða — er DI IV nr. 322 (1418), en þær yngstu eru frá öndverðri 18. öld.

Samkvæmt Fornbréfasafni koma báðar orðmyndirnar, 'Hamraendar' og 'Hamrendar' fyrir allt þetta tímasteið, en síðarnefnda myndin er mun tíðari, enda er líklegt að hún hafi verið í samræmi við almennan

framburð en 'Hamraendar' sé fyrnd ritmynd skrifara sem hafa gert sér ljóst að fyrri liður nafnsins væri í rauninni eignarfall fleirtölu af 'hamar(r)'.

Í tveimur heimildum verða þó fyrir aðrar myndir bæjarnafnsins en þessar tvær.

Í bréfi skrifuðu í Hítardal 1478, sem er varðveitt í stafréttri uppskrift Jóns Magnússonar bróður Árna, eru Hamraendar í Hraunhreppi í Mýrasýslu nefndir "hamurendar" (DI VI nr. 133). Þetta er regluleg mynd með stoðhljóðinu *u*, eins og í 'Akureyri' og 'Fagurey', en hún hefur varla náð mikilli fótfestu vegna þess að stofninn 'hamur'- var ekki til í málinu.

DI IX nr. 381 er prentað eftir stafréttri uppskrift frá 1711 eftir bréfi skrifuðu í Hjarðarholti 1528. Í þeirri uppskrift eru Hamraendar í Dölum nefndir fimm sinnum alls, og í öll skiptin er fyrri liður 'hamr-', en í uppskrift sama bréfs með hendi séra Jóns Halldórssonar í Hítardal, sem lesbrigði eru tekin úr í DI, er í fyrirsögn talað um kaup á "Hamarendum" og a. m. k. einu sinni í texta bréfsins um "Hamarenda" fyrir "hamrenda". Hér hefur séra Jón (eða einhver á undan honum) búið til stofnsamsetningu úr annarhvorri framburðarmyndinni 'Hamrendar' eða 'Hamurendar'.

S. K.

GÓÐ ER GÁTA ÞÍN

Grein þessi birtist upphaflega í fjölrítuðum bæklingi sem nefndist *Bjarnígull, sendur Bjarna Einarssyni sextugum*. Í þeim bæklingi er fátt ritað í alvöru. Greinarskömmin er birt hér aftur sökum þess að í Griplu II var vakin á henni óverðskulduð athygli, og er tækifærið notað til að bæta í hana á tveimur stöðum fáeinum orðum sem betra var að hafa en missa.

EIRÍKUR hét maður og var Þorvaldsson, kallaður hinn rauði, 'Breiðfirþscr' segir Ari fróði Þorgilsson í Íslendingabók, og af öðrum heimildum má ráða, þegar lesið er aftur fyrir varðveitta texta, að hann hafi verið ættaður frá Dröngum á Skógarströnd. Tvennt var það í eigu Eiríks rauða, sem varð þess valdandi, að hann gerðist vígamaður meiri en hann hafði burði til og varð af þeim sökum landflótta af Íslandi. Annað voru þrælur hans, sem felldu skriðu á bæ Valþjófs nokkurs á Valþjófsstöðum, 'enn Eyjolfr saurr frændi hans drap þrælana hia Skeidzbrekkum vpp fra Vatzhorni. fyrer þa sauk vo Eirekr Eyjolfr saurr. hann vo ok Holmgongu-Hrafn æ Leikskálum.'¹ Hitt voru setstokkar,